

ПРОБЛЕМНИ ВЪПРОСИ ПРИ НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ В СЪАВТОРСТВО

доц. д-р Дарина Димитрова-Марковска

Икономически университет – Варна, България

Резюме: Академичното развитие е дълъг и трудоемък процес, свързан със създаване и публикуване на различни по обем и сложност научни трудове и учебна литература. Въвеждането на минимални национални изисквания към кандидатите в процедурите по Закона за развитието на академичния състав в Република България, представляващи количествени показатели, подтикна членовете на академичния състав към публикуване в съавторство, което поражда редица въпроси: за ролята на всеки един от членовете на авторския колектив при провеждане на научното изследване; за посочване като съавтор на лице, което няма принос за научната публикация; за авторските права върху публикациите; за начина на цитиране на колективния труд и пр. Целта на настоящата разработка е да се разгледат някои проблемни моменти при научни публикации в съавторство. Набелязват се възможни рискове и некоректни практики при колективните трудове и се търсят решения за тяхното преодоляване.

Ключови думи: научни публикации; съавторство; академично развитие; управление на висшето образование; административно право

PROBLEMATIC ISSUES IN CO-AUTHORED SCIENTIFIC PUBLICATIONS

Assoc. Prof. Darina Dimitrova-Markovska, PhD

University of Economics – Varna, Bulgaria

Abstract: Academic development is a long and laborious process involving the creation and publication of scientific works and educational literature of varying volume and complexity. The introduction of minimum national requirements for candidates in the procedures under the Act on Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, representing quantitative indicators, has prompted members of the academic staff to publish in co-authorship, which raises a number of questions: the role of each member of the authoring team in conducting scientific research; the designation as co-author of a person who has not contributed to the scientific publication; copyright on publications; the manner of citing collective work, etc. The purpose of this study is to examine some of the problematic issues in co-authored scientific publications. Possible risks and improper practices in collective works are identified and solutions to overcome them are sought.

Key words: scientific publications; co-authorship; academic development; higher education management; administrative law

1. Въведение

Академичното развитие е дълъг и трудоемък процес, който е свързан със създаване и публикуване на различни научни трудове (монографии, студии, статии, доклади), а също и учебна литература (университетски учебници и учебни пособия). С изменението и допълнението на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) от ДВ, бр. 30/2018 г. се въведоха минимални национални изисквания към научната, преподавателската и/или художественотворческата или спортната дейност за заемане на академичните длъжности „главен асистент“, „доцент“ и „професор“. В резултат на това въпросите, свързани с публикационната дейност на академичния състав, придобиха особена острота – най-

вече във връзка с борбата с плагиатството¹ и трудовоправните проблеми при заемане на академичните длъжности².

Въвеждането на количествени показатели (числови стойности на един или няколко обективно измерими показатели, съотносими към съответната научна област и/или професионално направление) създаде още един ефект – подтикна членовете на академичната общност към публикуване в съавторство. Мотивацията за такова обединяване на творческите усилия е по-бързо и по-лесно покриване на изискванията за заемане на съответната академична длъжност.

Публикацията е крайният резултат от научноизследователската дейност и чрез нея постигнатите резултати стават достояние

¹ **Драганов, Ж.** Новата уредба на плагиатството по Закона за развитието на академичния състав в Република България. В: Законодателството за академичното развитие в Република България. София: ИДП при БАН (Draganov, Zh. Novata uredba na plagiatstvoto po Zakona za razvitiето na akademichnia sastav v Republika Bulgaria. V: Zakonodatelstvoto za akademichното развитие v Republika Bulgaria. Sofia: IDP pri BAN), 2018, с. 51 – 65; **Манева, В.** Проверка за плагиатство по закона за развитие на академичния състав или доказване на престъплението „плагиатство“ по Наказателния кодекс – допустима ли е алтернатива по българското законодателство? (Maneva, V. Proverka za plagiatstvo po zakona za razvitiето na akademichnia sastav ili dokazvane na prestapleniето „plagiatstvo“ po Nakazatelnia kodeks – dopustima li e alternativa po balgarskoto zakonodatelstvo?) – IUS ROMANUM, 2020, № 2, с. 708 – 720.

² **Банов, Х.** Довършване на откритите процедури за придобиване на научни степени след промените от април 2018 г. в Закона за развитието на академичния състав в Република България. – Норма (Banov, H. Dovarshvane na otkritite protseduri za pridobivane na nauchni stepeni sled promenite ot april 2018 g. v Zakona za razvitiето na akademichnia sastav v Republika Bulgaria. – Norma), 2018, № 4, с. 64 – 88; **Банов, Х.** Правни проблеми при заемането на академичните длъжности в Българската академия на науките. – Общество и право (Banov, H. Pravni problemi pri zaemaneto na akademichните длъжности v Balgarskata akademია na naukite. – Obshtestvo i pravo), 2019, № 4, с. 44 – 67; **Банов, Х.** Същност на промените от април 2018 г. в Закона за развитието на академичния състав в Република България и тяхното значение за довършването на откритите процедури за заемане на академични длъжности. – Общество и право (Banov, H. Sashtnost na promenite ot april 2018 g. v Zakona za razvitiето na akademichnia sastav v Republika Bulgaria i tyahnoto znachenie za dovarshvaneto na otkritite protseduri za zaemanе na akademichni длъжности. – Obshtestvo i pravo), 2018, № 4, с. 29 – 47; **Андреева, А.** Трудови правоотношения на хабилитираните лица в Република България. Варна, Наука и икономика (Andreeva, A. Trudovi pravootnoshenia na habilitiranите litsa v Republika Bulgaria. Varna, Nauka i ikonomika), 2023.

на научната общност³. В много случаи тя е от авторски колектив. Колективните монографии, издадени в резултат на реализирани научни проекти, например са съвместни публикации на участниците в тях. Не са рядкост и случаите на съвместни студии и статии с по двама, трима или дори повече съавтори. Това се прави също при разработване на учебници и учебни помагала, защото те обичайно се изготвят съвместно от преподавателските екипи по съответните учебни дисциплини. Съавторството поражда редица въпроси: за ролята на всеки един от членовете на авторския колектив при провеждане на научното изследване; относно поредността на изписване на съавторите; относно това кой да е водещ (първи) автор; за посочването като съавтор на лице, което няма реален принос за научната публикация; относно пропускането да се посочи като съавтор лице, което има съществено участие при написването на колективния труд; за авторските права върху публикациите; за начина на цитиране на колективния труд.

Цел на изследването е да се разгледат някои проблемни моменти при научни публикации в съавторство. От една страна, се анализира същността на понятието „научна публикация“ и се съпоставя с учебната литература. От друга страна, се набелязват възможни рискове и некоректни практики при съавторство и се търсят решения за тяхното преодоляване.

Наред с традиционния за юридическите изследвания правно-догматичен метод в емпиричен план е използвано анкетно проучване за нагласите на членовете на академичния състав относно научните публикации в съавторство и проблемите, с които са се сблъскали. За целта е конструирана и проведена анонимна анкета в периода 19 октомври – 9 ноември 2025 г. сред университетски преподаватели от три висши училища – Великотърновски универ-

³ Димитрова, Д. Интердисциплинарните научни изследвания и публикации в контекста на академичното развитие. – В: Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха: Сборник с доклади от Юбилейна международна научна конференция в чест на 100 години от основаването на ИУ – Варна. Варна, Наука и икономика, Том 4 (Dimitrova, D. Interdistiplinarnite nauchni izsledvania i publikatsii v konteksta na akademichnoto razvitiie. – V: Ikonomicheska nauka, obrazovanie i realna ikonomika: razvitie i vzaimodeystvia v digitalnata epoha: Sbornik s dokladi ot Yubileyna mezhdunarodna nauchna konferentsia v chest na 100 godini ot osnovavaneto na IU – Varna. Varna, Nauka i ikonomika, Tom 4), 2020, с. 210 – 218.

ситет „Св. св. Кирил и Методий“, Технически университет – София, и Медицински университет – Пловдив. В проучването са се включили 158 представители на академичната общност.

Благодаря на колегите, които се отзоваха на анкетата!

Изследването е съобразено с действащата нормативна уредба към 9 декември 2025 г.

2. Научни публикации и учебна литература

Понятието „научна публикация“ се използва в редица нормативни актове – ЗРАСРБ⁴, Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ)⁵, Закона за висшето образование (ЗВО)⁶, Закона за насърчаване на научните изследвания и иновациите (ЗННИИ)⁷, но нормативната уредба не му дава определение. Дефинирани са понятията „монография“, „глава от книга“, „студия“, „обзор“ и „статия“ в § 1, т. 10 – 14 от Допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ. Основната разлика между посочените научни публикации, съгласно законовите им определения, е обемът стандартни страници и знаци на страница. Предвид това, че изискванията за техническо оформление на отделните научни редакции и издателства са различни, невинаги може да се прецени за дадена публикация дали е статия или студия, съответно дали е студия или монография само по нейния обем. От една страна, научната публикация представлява средството за разпространение на резултатите от научните изследвания. От друга страна, научните публикации са важни като един от основните критерии за академично развитие предвид минималните национални изисквания към научната дейност, която се доказва именно със съответни публикации⁸.

Както законодателството за развитието на академичния състав, така и вътрешните актове на висшите училища и научни организации разграничават научните публикации от учебната литература. Това произтича от основните цели, които авторите си поставят.

⁴ Обн. ДВ, бр. 38 от 21 май 2010 г.

⁵ Обн. ДВ, бр. 75 от 24 септември 2010 г.

⁶ Обн. ДВ, бр. 112 от 27 декември 1995 г.

⁷ Обн. ДВ, бр. 39 от 1 май 2024 г.

⁸ Димитрова, Д. Пак там.

Основната цел при издаването на учебници и учебни пособия е да се обезпечи учебният процес и да се улеснят студентите при тяхната самоподготовка за изпити. При написване и публикуване на научни трудове целта на автора/авторите е създаването на нови знания, постигане на научни резултати и създаване на иновации в полза на обществото (арг. от чл. 3 от ЗННИИ). Те са резултат от научноизследователска дейност, която обхваща фундаменталните и приложните научни изследвания. Фундаменталните научни изследвания представляват експериментална или теоретична работа, предприета основно с цел придобиване на нови знания за причините за явленията или наблюдаемите факти без очаквано пряко търговско приложение или използване. Приложните научни изследвания представляват индустриални научни изследвания, експериментално развитие или комбинация от двете (чл. 2 от ЗННИИ).

Съдебната практика също прави разграничение между „научен труд“ и „учебно помагало“ с оглед различието в основните цели, които си поставят авторите им: на научния труд – да дадат своя принос в усъвършенстването на познанието; на учебното помагало – да представят нещата по ясен и разбираем за обучаващите се начин⁹.

Независимо от различните цели университетските учебници и учебните пособия неслучайно намират място в минималните национални изисквания към научната и преподавателската дейност. Едно от основните изисквания, по които се оценяват кандидатите за заемане на академичната длъжност „главен асистент“ е учебната работа (чл. 46, ал. 1, т. 1 от ППЗРАСРБ). Съответно към кандидатите за заемане на академичните длъжности „доцент“ и „професор“ има важно изискване за упражняване на преподавателска дейност (чл. 53, ал. 1, т. 2 и чл. 60, ал. 1, т. 2 от ППЗРАСРБ). Затова публикуването на учебна литература по съответните дисциплини показва наличие на преподавателски опит и ангажираност към учебния процес на кандидатите за заемане на съответните академични длъжности.

При конкурси за главен асистент и при първа хабилитация (заемане на академичната длъжност „доцент“) публикации от типа на учебници и учебни помагала за повечето научни области не са задължителен наукометричен критерий, но са силно препоръчителни и при равни други условия могат да наклонят везните към

⁹ Определение № 1409 от 02.06.2023 г. по гр. д. № 738/2023 г., г. к., III г. о. на ВКС.

един или друг кандидат в конкурс за заемане на академична длъжност. При втора хабилитация (заемане на академичната длъжност „професор“) университетските учебници и учебните пособия са важен наукометричен критерий в Групата от показатели „Е“ (Приложение към чл. 1а, ал. 1 от ППЗРАСРБ).

Публикациите трябва първо да бъдат отразени в индивидуалния електронен профил на лицето в Националния център за информация и документация (НАЦИД) в общия му списък с публикации, за да могат след това да бъдат включени в таблицата с наукометрични показатели след заемането на съответната академична длъжност. Дори някои автори считат, че до оценяване в съответна процедура трябва да бъдат допускани само публикационни материали, вписани в НАЦИД, касаещи изпълнението на минималните национални изисквания по ЗРАСРБ за конкретната академична длъжност¹⁰.

От една страна, НАЦИД има функции на депозитар, от друга страна – на гарант за достоверността на информацията, съдържаща се в регистрите и базите данни, които съдържа. Организираните и поддържани от НАЦИД регистри и бази данни са от важно значение по отношение на академичния състав и неговото израстване¹¹.

Затова НАЦИД извършва много стриктна проверка за всяка една заявена за вписване публикация, позовавайки се на националните библиотечни каталози. Поради това периодично се изпращат указания до висшите училища за оценка на съответствие с минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ¹². С тях се цели постигане на по-правилно оценяване на минимал-

¹⁰ **Симеонова-Коруджиева, Д.** За значението на вписванията в регистъра на НАЦИД в контекста на процедурите по придобиване на научна степен и за заемане на академична длъжност. – Норма (Simeonova-Korudzhieva, D. Za znenienieto na vpisvaniyata v registara na NATSID v konteksta na protsedurite po pridobivane na nauchna stepen i za zaemane na akademichna dlazhnost. – Norma), 2024, № 11, с. 27 – 47.

¹¹ **Димитрова, Д.** Роля на НАЦИД в системата на висшето образование в България. – В: 15 години административно правораздаване в България – проблеми и перспективи. Сборник с доклади от национална кръгла маса, 15 юни 2022, Варна, Наука и икономика (Dimitrova, D. Rolya na NATSID v sistemata na vissheto obrazovanie v Bulgaria. – V: 15 godini administrativno pravorazdavane v Bulgaria – problemi i perspektivi. Sbornik s dokladi ot natsionalna kragla masa, 15 yuni 2022, Varna, Nauka i ikonomika), 2022, с. 154 – 162.

¹² Последните такива указания на НАЦИД са с Рег. № 20-00-433 от 04.07.2025 г. и са изпратени до всички висши училища.

ните национални изисквания, определени в ЗРАСРБ и Правилника за прилагането му. Принципно такива указания са предназначени за членовете на научните журита при оценяването на кандидати в конкурси за заемане на академични длъжности, но е полезно с тях да са запознати и самите участници в тези конкурси, за да могат да съобразят научно-публикационната си дейност с тях. Затова е много важно коректното обозначаване на имената на авторите, особено при публикации в съавторство, било научни или учебни.

3. Обозначаване на името на автора/авторите върху произведение на науката

„Научна литература“ и „произведение на науката“ са част от общото понятие „литературни и художествени произведения“. Съгласно член 2 от Конвенцията за закрила на литературните и художествени произведения¹³ понятието „литературни и художествени произведения“ включва всеки продукт от литературната, **научната** и художествената област, независимо от начина и формата на изразяването му, като книги, брошури и други писмени произведения. За националното ни законодателство – Закон за авторското право и сродните му права (ЗАПСП)¹⁴, обект на авторското право е всяко произведение на литературата, изкуството и **науката**, което е резултат на творческа дейност и е изразено по какъвто и да е начин и в каквато и да е обективна форма (чл. 3, ал. 1 от ЗАПСП).

Съгласно член 15, ал. 1 от Конвенцията за закрила на литературните и художествени произведения е достатъчно името на автора да е обозначено по обичайния начин върху произведението, за да се счита той, при липса на доказателства за противното, за такъв, дори ако обозначеното име е псевдоним, в случаите, когато възприетият от автора псевдоним не оставя съмнение за неговата самоличност. В същия смисъл е и уреденото в чл. 6, ал. 1 от ЗАПСП предположение за авторство – до доказване на противното за автор на произведението се смята лицето, чието име или друг

¹³ Ратифицирана с Указ № 1389 на Държавния съвет от 29.06.1974 г. – ДВ, бр. 53 от 6.07.1974 г., Парижката редакция на Конвенцията. Измененията на Парижкия акт са ратифицирани с Указ № 1887 на Държавния съвет от 18.09.1980 г. – ДВ, бр. 76 от 30.09.1980 г.

¹⁴ Обн. ДВ, бр. 56 от 29 юни 1993 г.

идентифициращ знак са посочени по обичайния за това начин върху оригинала на произведението, копия или екземпляри от него и/или техните опаковки.

Цитираните норми показват, че както международната, така и вътрешната правна уредба целят да защитят по възможно най-ефикасен и еднообразен начин правата на авторите, независимо от естеството на техните произведения. Възниква въпросът – кой е обичайният начин за обозначаване името на автора/ авторите върху литературни и художествени произведения.

Законът за задължителното депозирание на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги (ЗЗДПДПОРДМУ)¹⁵ в чл. 7, ал. 1 урежда изискванията към депозиранияте печатни и други произведения. Задължителната информация, която трябва да съдържат те, се отнася до издателя или продуцента, мястото на издаване, производителя, времето на издаване и международен стандартен номер на изданието. Не е предвидено да се посочва информация относно автора или авторите на печатните и другите произведения¹⁶.

Един подзаконов акт урежда каква паспортна и библиографска информация трябва да съдържат познавателните книжки, учебниците и учебните помагала. Съгласно чл. 37 от Наредба № 10 от 19 декември 2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала¹⁷ библиографската информация включва година на публикуването и издателско каре. Самото издателско каре има определени реквизити: заглавие, автор/и, редактор, художник – автор на графичния дизайн, художник – автор на илюстрациите, художник – автор на ко-

¹⁵ Обн. ДВ, бр. 108 от 29 декември 2000 г. (загл. изм. – ДВ, бр. 42 от 2009 г., в сила от 06.07.2009 г., доп. – ДВ, бр. 94 от 2018 г.).

¹⁶ Чл. 7, ал. 1 от ЗЗДПДПОРДМУ: Произведенията в Република България печатни произведения, аудио-визуални и електронни документи, звукозаписи и филми, подлежащи на депозирание по този закон, трябва да съдържат следната информация: 1. наименование, седалище и адрес на управление на издателя (в случаите, когато той е физическо лице, се посочват неговото име, постоянният му или настоящ адрес), съответно на продуцента; 2. място на издаване, съответно на осъществяване или създаване; 3. наименование и адрес на производителя; 4. година на издаване (за списанията – също и месец и пореден номер, за вестниците – дата и пореден номер, за периодичните сборници – пореден номер), съответно на осъществяване или създаване; 5. международен стандартен номер на изданието, ако има такъв.

¹⁷ Обн. ДВ, бр. 102 от 22 декември 2017 г.

рицата, фотограф, № на изданието, година, формат, обем, а за печатните издания и международен стандартен книжен номер (ISBN), издателство и адрес. Редът, по който трябва да са изписани лицата с интелектуална отговорност за изданието, е следният: автор на текста, художник – автор на графичния дизайн, художник – автор на илюстрациите, художник – автор на корицата, фотограф, издател.

Цитираните норми показват, че националната правна уредба не регламентира определен начин за обозначаване на имената на авторите на литературни и художествени произведения. Доколкото има някаква подзаконова нормативна уредба, тя има ограничено приложно поле и се отнася само за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала, но не би могла да се приложи за всички литературни и художествени произведения, включително научната литература.

Интересно е да се види какви отговори дават университетските преподаватели на въпроса „Според Вас как трябва да се обозначават имената на автора/ авторите върху учебна и научна литература?“. Най-голям дял (44,3%) събира отговорът, че трябва да бъдат изписани едновременно на корицата, на заглавната страница и в издателското каре. Според 13,9% от анкетираните имената на автора/ авторите на учебна и научна литература трябва да бъдат посочени на корицата и на заглавната страница. Други 7,6% от отзовалите се на анкетата отговарят, че е достатъчно имената да бъдат изписани върху корицата, а за 5,1% от анкетираните лица е достатъчно това да бъде направено на заглавната страница.

Това означава, че за болшинството представители на академичния състав този е „обичайният начин за обозначаване името на автора/ авторите“ на литературни и художествени произведения – върху корицата и на заглавната страница на книгата (била тя монография или учебник/помагало).

Относително голям е дялът (26,6%) на респондентите, които считат, че няма значение къде и как са изписани имената на автора/ авторите, важното е да ги има. Незначителен дял (2,5%) са избрали опцията „достатъчно е да бъдат изписани в издателското каре“.

Според Вас как трябва да се обозначават имената на автора/авторите върху учебна и научна литература:

158 отговора

Фиг. 1. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

-именно да покаже кои са авторите на литературното или художественото произведение. Това е първото, което читателите виждат, и свързват името на лицето, написалo книгата, с нейното заглавие. Докато информацията, съдържаща се в издателското каре, има различна функция – да посочи данните за лицата с друга интелектуална отговорност за изданието като: художник – автор на графичния дизайн, художник – автор на илюстрациите, художник – автор на корицата, фотограф, издател.

Утвърдените издателства спазват тези стандарти, но далеч не всички са прецизни. Не са редки случаите на некоректно изписване на имената на авторите в научна или учебна литература и проблемът е действително сериозен. Защото тук не се касае само за възнагражденията, дължими на съавторите за използване на произведението, както е при останалите литературни и художествени произведения (чл. 8, ал. 4 от ЗАПСП). От една страна, възникват трудности с доказването на авторството – например при непосочване като съавтор на лице, което има съществено участие при написването на колективния труд. От друга страна, се намалява броят на точките, които публикацията носи на автора/авторите – например при посочване като съавтор на лице, което няма реален принос за нея. Това води до неблагоприятни последици за кандидатите в процедури за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. За членовете на академичния състав възпрепятстването на научното и професионалното израстване е много по-значим проблем в сравнение с непо-

лучаването на авторски хонорар. Защото един на пръв поглед незначителен пропуск или некоректно посочване на авторството може да доведе до забавяне на академичното развитие, респективно получаването на всички лични права, произтичащи от съответната академична длъжност, включително правото на участие в научни журита.

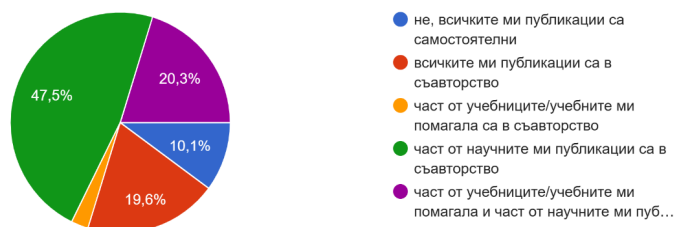
4. Съавторство.

Използване на научните публикации в съавторство

Проведеното анкетно проучване показва, че публикуването в съавторството е широко разпространено сред академичния състав. На въпроса „Имате ли публикации в съавторство?“ само 10,1% от университетските преподаватели отговарят „Не, всичките ми публикации са самостоятелни“. Останалите близо 90% от анкетираните лица са разработвали и публикували в съавторство учебна литература и/или научни публикации. На почти една пета (19,6%) от анкетираните абсолютно всичките им публикации са в съавторство. Почти половината (47,5%) от респондентите посочват, че имат някои научни публикации, разработени в съавторство. Относително малък е дялът (2,5%) на университетските преподаватели, които имат само учебници и/или учебни помагала, писани в съавторство. На малко над една пета (20,3%) от отзовалите се на анкетата част и от двата вида публикации са разработени от авторски колективи.

Имате ли публикации в съавторство:

158 отговора

Фиг. 2. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

Основна фигура в авторското правоотношение според нашето законодателство е авторът – това е физическото лице, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведение на литературата, изкуството или науката (чл. 5, във вр. с чл. 1 от ЗАПСП). Авторското право върху тези произведения възниква за автора със създаването на произведението (чл. 2 от ЗАПСП) – това е т. нар. първично (оригинерно) възникване на авторско право¹⁸.

В специализираната литература се посочва, че „поначало творчеството е индивидуална дейност и затова най-често е в сила „формулата един автор – едно произведение“. Въпреки че не се изключва възможността в създаването на едно произведение да участват повече лица, съавторство се разглежда като специфичен, особен случай при определяне на носителя на авторското право¹⁹.

Предвид красноречивите резултати от проведената анкета, подобни заключения не могат да бъдат споделени. Ако „формулата един автор – едно произведение“ е почти напълно приложима в сферата на литературата и изкуството, то при създаването на произведения на науката много често участват повече лица – особено в областта на медицината, природните и точните науки.

Съавторството е уредено в чл. 8, ал. 1 от ЗАПСП като авторско право върху произведение, създадено от две или повече лица, което им принадлежи общо, независимо дали произведението е неделимо цяло или се състои от части, които имат самостоятелно значение. Предвид това съавторството може да бъде определено като създаване на съвместно произведение на литературата, изкуството или науката с общите интелектуални усилия на две или повече лица – съавтори.

За възникване на съавторството е необходимо да са налице две основни условия: 1) съавторите да са участвали лично в самия процес на създаване на произведението, без значение от процентното им участие и независимо дали са се включили още от самото начало или някои от тях са се присъединили на по-късен етап; и 2) между съавторите трябва да има предварително съгласие (скрепено с договор

¹⁸ **Саракинов, Г.** Авторско право и сродните му права в Република България. С., Сиби (Sarakinov, G. Avtorsko pravo i srodnite mu prava v Republika Bulgaria. S., Sibi), 2013, с. 63 – 65.

¹⁹ Пак там, с. 68.

или мълчаливо подразбиращо се) относно намеренията за съвместна работа и създаването на едно ново единно произведение²⁰.

Авторското право върху съвместното произведение принадлежи общо на всички съавтори, независимо дали се касае за делимо или неделимо съавторство. Като делимо се определя съавторството, когато всеки съавтор е изготвил част от бъдещото произведение и тази част може да бъде обособена. При неделимото съавторство не може, поне за третите лица, да бъде обособен приносът на отделните съавтори²¹.

Като пример за делимо съавторство могат да се посочат учебниците, учебните помагала, колективните монографии. Обичайно тяхната структура включва отделни глави и параграфи, които са създадени от различни членове на авторския колектив и затова най-често в увода или предговора се посочва кои са авторите на отделните части. Като пример за неделимо съавторство могат да се посочат научните доклади, статии и студии. Макар че обикновено тези научни произведения също имат своя структура, състояща се от отделни части (въведение, изложение в точки, заключение и др. п.) и всяка част може да е разработена от отделно лице, не е прието да се прави разделителен протокол между съавторите или пък да се описва някъде в самия текст кой коя част е написал.

В чл. 8, ал. 2 – 5 ЗАПСП са уредени въпросите относно получаване на съгласие за използване на произведението, създадено в съавторство и възнагражденията, дължими на съавторите²². Това

²⁰ Пак там, с. 69.

²¹ Пак там, с. 70.

²² (2) За всяко използване на произведението и за преработването му е необходимо съгласието на всички съавтори. При липса на съгласие между съавторите въпросът се решава от съда.

(3) След като е дадено съгласие за използване на произведението по определен начин или има решение на съда за това, никой от съавторите не може без основателна причина да се противопостави на следващото му използване по същия начин.

(4) Възнагражденията, дължими на съавторите за използване на произведението, се разпределят помежду им в дялове, определени по съгласие между тях. При липса на съгласие смята се, че всеки от съавторите има равен дял. При спор дяловете се определят от съда съобразно приноса на всеки от съавторите.

(5) Когато произведението, създадено от съавтори, се състои от части със самостоятелно значение, всеки от съавторите може да разреши самостоятелното из-

обаче далеч не са всички проблеми, с които биха могли да се сблъскат съавторите, особено когато се касае за произведения на науката.

Както е известно, за публикуване на научни доклади, статии и студии възнаграждение обикновено не се заплаща. Даже много често техните автори трябва да заплатят такса за правоучастие в научните конференции и издания, за да бъде включена публикацията им в сборника, годишника или списанието. Ако има случаи на изплащане на авторски хонорари, то обикновено се касае за учебна литература (учебници или учебни помагала), която се разпространява чрез университетските издателства и книжарници. Така че правни спорове относно възнагражденията, дължими на съавторите за научно произведение, едва ли ще възникват често.

ЗАПСП не дава определение на понятието „използване на произведението“, но в чл. 18, ал. 2 и 3 урежда различните видове използване²³. При произведенията на науката обаче има и един специфичен за тях вид използване – като наукометричен показател за покриване

ползване на своята част, ако между съавторите не е уговорено друго и това не пречи на използването на общото произведение.

²³ За използване се смятат действия като:

1. възпроизвеждането на произведението;
2. разпространението сред неограничен брой лица на оригинала или екземпляри от произведението;
3. публичното представяне или изпълнение на произведението;
4. излъчването на произведението;
5. предаването и препредаването на произведението;
6. публичното показване на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин;
7. превеждането на произведението на друг език;
8. преработката и синхронизацията на произведението. Преработка е и приспособяването и внасянето на всякакъв вид промени в произведението, както и използването на произведението за създаване на ново, производно от него произведение;
9. реализирането на архитектурен проект чрез построяване или изработване на обекта, за който той е предназначен;
10. предлагането на електронен достъп до произведението или до част от него;
11. вносът и износът в трети държави на екземпляри от произведението в търговско количество, независимо дали са произведени законно или в нарушение на правото по т. 1.

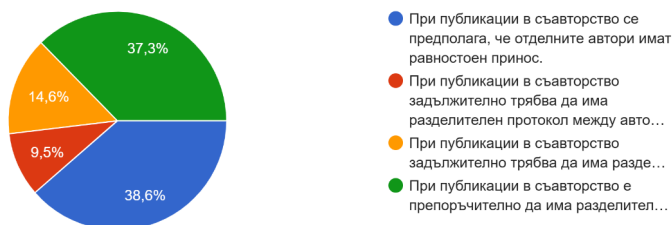
(3) Използване включително е налице, когато посочените действия се извършват по начин, даващ възможност произведението да бъде възприето от неограничен брой лица.

на минималните национални изисквания в процедури за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности.

Със ЗРАСРБ са въведени минимални национални изисквания, на които следва да отговарят лицата, за да могат да участват в процедури за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Тези изисквания представляват съвкупност от показатели, които отразяват научните резултати и техния отзвук в научната литература. Само лица, които изпълняват необходимата наукометрия, се допускат до участие в конкурс за заемане на академична длъжност или в процедура за придобиване на научна степен. В процедури по ЗРАСРБ акцентът се поставя върху наукометричните изисквания към публикационната дейност като основна предпоставка за академичното развитие. Именно поради този специфичен вид използване на научните публикации – като наукометричен показател в процедури по ЗРАСРБ, е от значение въпросът за приноса на отделните съавтори за създаването на съвместното произведение.

Кое от следните твърдения отговаря най-точно на Вашите разбирания:

158 отговора

Фиг. 3. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

На въпроса „Кое от следните твърдения отговаря най-точно на Вашите разбирания?“ най-голям дял от анкетираните (38,6%) избират опцията „При публикации в съавторство се предполага, че отделните автори имат равностоен принос“. Почти толкова (37,3%) са на мнение, че при съвместни научни публикации е препоръчително да има разделителен протокол между съавторите, т.е. по тяхна преценка. Според 9,5% от университетските преподаватели при публикации в съавторство задължително трябва да има разделителен про-

токол между авторите, но само когато се касае за колективни монографии. За 14,6% от отзовалите се на анкетата при публикации в съавторство задължително трябва да има разделителен протокол между авторите, независимо от вида на публикацията.

Тези разбираня могат да бъдат обяснени най-вече с обстоятелството, че мнозинството от университетските преподаватели или не са се сблъскали с некоректни практики при публикации в съавторство, или даже и да са имали такива случаи, една значителна част от тях не биха предприели никакви действия за разрешаване на възникналите проблеми. Трябва да се има предвид, че мнозинството от лицата, заемащи академични длъжности, не са юристи, а развиват своята научна кариера в други професионални направления. Затова друга съществена причина, поради която две трети от анкетираните не считат за задължително изготвянето на разделителен протокол, включително и за колективните монографии, който ясно да показва частите на отделните съавтори в съвместното произведение, е недоброто познаване на законодателството относно развитието на академичния състав. Тези изводи кореспондират напълно с отговорите на следващите въпроси.

Как в действителност е уреден този въпрос в националната нормативна уредба? Съгласно т. 5 от забележките в Приложение към чл. 1а, ал. 1 от ППЗРАСРБ по отношение на монографиите с повече от един автор следва да е налице задължително разделителен протокол между авторите. За другите научни публикации – като например студии, обзори, статии, националната правна уредба за развитие на академичния състав не предвижда такива изисквания. Логиката за това е, че в случая с колективните монографии се касае за делимо съавторство, а при останалите научни публикации – за неделимо съавторство. Въпреки това няма пречка при по-големите научни публикации, каквито например са студиите, ако са написани в съавторство, да се посочи в самия текст като бележка под линия кои са авторите на отделните части или дори да се изготви отделно разделителен протокол. Това не би се отразило на наукометрията, но съавторът с по-голям принос ще бъде морално удовлетворен от факта, че неговият интелектуален труд е видим за третите лица, това може да бъде оценено от тях и да повиши неговия имидж сред академичната общност.

5. Често срещани некоректни практики при научни публикации в съавторство

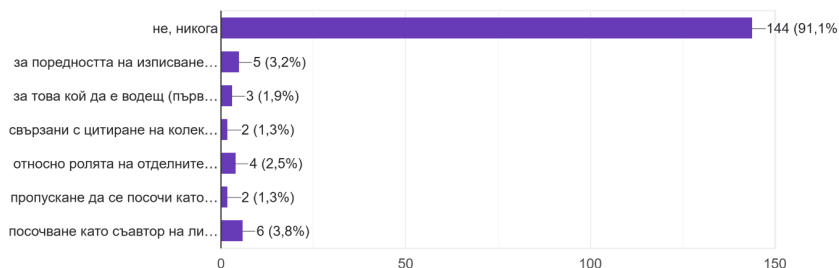
Анализът на получените отговори показва, че за по-голямата част от анкетираните лица въпросът за приноса на отделните съавтори в създаването на съвместното произведение не е от първостепенно значение и затова те не считат за задължително изготвянето на разделителен протокол. Въпреки това съавторството поражда редица въпроси за ролята на всеки един от членовете на авторския колектив при провеждане на научното изследване, защото некоректни практики при съвместни научни публикации не са изключени.

Тъй като едно лице може да е имало различни спорни въпроси със своите съавтори, на анкетираните е дадена възможност да посочат повече от един отговор и затова сборът от процентите надхвърля 100%. На въпроса „Имало ли е спорове между Вас и съавтор относно съвместна публикация?“ 91,1% от отзовалите се на анкетата избират отговора „Не, никога не е имало спорове между мен и съавтор относно съвместна публикация“. Интерес за настоящото изследване представляват останалите възможности за отговор.

Най-често срещаният проблем е „посочване като съавтор на лице, което няма реален принос за публикацията“ (3,8%). На следващо място повод за спорове е поредността на изписване на съавторите (3,2%). Конфликти възникват и по повод ролята и задачите на всеки един от членовете на авторския колектив при провеждане на научното изследване (2,5%). Кой да е водещ (първи) автор е проблем, с който са се сблъскали 1,9% от анкетираните. Най-малко спорове има между съавторите относно пропускането да се посочи като съавтор лице, което има съществено участие при написването на колективния труд (1,3%) и споровете, свързани с неговото цитиране (1,3%).

Имало ли е спорове между Вас и съавтор относно съвместна публикация:

158 отговора

Фиг. 4. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

Въпреки относително малкия дял на отговорите, които сочат за наличие на спорове между съавторите, проблемите, породени от некоректни практики при научни публикации в съавторство, не са за подценяване. Към настоящия момент в България има акредитирани 51 висши училища и 19 научни организации²⁴. Получените резултати означават, че във всяко висше училище и научна организация може да има няколко десетки случаи на различни некоректни практики при научни публикации, писани в съавторство. На национално ниво зад тези на пръв поглед незначителни проценти се крият стотици, а може би дори и хиляди такива случаи.

Минималните изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности са уредени в Приложение към чл. 1а, ал. 1 от ППЗРАСРБ. Въпреки че се прилага различно третиране на статиите с един автор и с няколко съавтори в различните професионални направления, при повечето коефициентът за статията трябва да се раздели поравно между съавторите, т.е. в общия случай точките, които се присъждат за доклади, статии, студии и глави от колективни монографии се делят на броя на авторите. Съответно посочването като съавтор на лице, което няма реален принос за публикацията, води до намаляване на точките за нея на действителните автори. Подобна е и ситуацията, при която е пропуснато да се посочи като съавтор лице, което има същест-

²⁴ <https://www.neaa.government.bg/> (последен достъп на 22.11.2025).

вено участие при написването на колективния труд, но в този случай пропуснатият съавтор рискува напълно да загуби авторското си участие и оттам точките за съответната публикация. Този проблем обаче е сравнително лесно решим – например чрез подписване на декларация от съавторите, че дадено лице също е част от авторския колектив.

Минималните национални изисквания към кандидатите за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности са обвързани с наукометрични показатели. Предвид това, ако има некоректно посочване на съавторите при научна публикация, ще се стигне до неблагоприятни последици за тези лица, изразяващи се не само в проблеми, свързани с използването на произведението (разбирано в широк смисъл като възпроизвеждане, разпространение сред неограничен брой лица и т. н.) и получаване на съответните възнаграждения за него. Ако е пропуснато да се посочи като съавтор лице, което има съществено участие при написването на колективния труд или е посочено като съавтор лице, което няма реален принос, съответните научни публикации няма да може да се използват за наукометрия, а оттам за допускане и успешно участие в съответната процедура по ЗРАСРБ. Това ще изправи ощетеното лице пред дилемата или да се откаже от участие в съответната процедура, или да дописва и публикува нови научни произведения, които да използва за своето академично развитие в евентуални следващи процедури (ако има такива възможности в бъдеще).

Друга част от проблемите между съавторите – като този кой да е водещ (първи) автор, водят преди всичко до репутационни щети. Поредността на изписване на съавторите следва да е в зависимост от ролята и задачите на всеки един от членовете на авторския колектив при провеждане на научното изследване. Лицето, което има най-значим принос за научното изследване, е логично да бъде водещ (първи) автор. Много често обаче първото място в списъка с имена се заема от лицето с най-висока академична длъжност или от това, което заема по-високо място в служебната йерархия, независимо от приноса му за съвместната публикация, дори и когато този принос е съвсем символичен. По този начин се омаловажава научната работата на по-нискостоящите в академичната и служебна йерархия членове на авторския колектив и те не получа-

ват полагащото им се признание за постигнатите от тях резултати. Тези репутационни щети, въпреки че не водят директно до лишаване от или намаляване на точките за съответната публикация, съвсем не са без значение. Така се възпрепятства възможността по-нискостоящите в йерархията да станат популярни в академичните среди и да бъдат канени за участие в други научни екипи. Като се създава положение на зависимост от лицата с по-високи академични длъжности, се забавя академично развитие на колегите им с по-ниски академични длъжности.

Идентифицираните некоректни практики при научни публикации в съавторство провокират логичния въпрос – „Ако има спор между Вас и съавтор относно съвместна публикация, как бихте го разрешили?“. Смустващо е, че относително голям дял – 29,1%, което е почти една трета от анкетираните, не биха предприели абсолютно никакви действия, за да защитят нарушените си авторски права. Вероятно това се дължи на страх от реакцията на по-горестоящите в академичната и служебна йерархия колеги. Това поставя под съмнение искреността на отговорите, дадени на някои от другите въпроси – дали толкова голям дял от анкетираните лица действително считат, че при публикации в съавторство се предполага, че отделните автори имат равностоен принос и не е необходимо да се прави разделителен протокол, както и дали наистина над 90% от всички анкетирани никога не са имали никакви спорни въпроси със своите съавтори.

Все пак радващо е, че две трети от отзовалите се на анкетата биха предприели някакви стъпки за уреждане на възникналите спорове между тях и съавторите им. Почти половината (49,4%) от всички анкетирани биха поискали от техните съавтори да им подпишат декларация относно спорния въпрос – например, че дадено лице е автор на определена част, ако не е отразено коректно авторството. Причините съавторите да искат да уредят възникналия конфликт помежду си трябва да се търсят, от една страна, в стремежа им да запазят колегиалните си отношения, и от друга страна – в нежеланието спорният въпрос да става публично достояние, което би ги представило в негативна светлина.

От институциите и органите, към които оцетените съавтори евентуално биха потърсили съдействие за разрешаване на спор-

ните въпроси, с най-голямо доверие се ползват вътрешноуниверситетските комисии по академична етика. Към такава комисия биха се обърнали 13,9% от университетските преподаватели. На следващо място едва 4,4% от анкетираните биха се обърнали към медиатор за провеждане на процедура по медиация. Това може да се обясни с обстоятелството, че до момента приложението на медиацията в България не е широко застъпено и за мнозина тя вероятно не е позната като способ за разрешаване на спорове²⁵.

Ако има спор между Вас и съавтор относно съвместна публикация, как бихте го разрешили:
158 отговора

Фиг. 5. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

Само 2,5% от отзовалите се на анкетата избират отговора „Бих подал/а сигнал до Комисията по академична етика към МОН“. Под 1% е дялът на респондентите (0,6%), посочили, че ще потърсят правата си по съдебен ред. Това може да бъде обяснено както със страх от реакцията на академичното ръководство, защото такива сигнали и жалби неминуемо водят до уронване на престижа на висшето училище, така и с недостатъчното познаване на законодателството от-

²⁵ Борисов, Б. По някои въпроси за усъвършенстване на уредбата на процедурата по медиация в Република България. – В: Развитие на съвременното право – между установените традиции и желаната бъдеща реалност. В. Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“ (Borisov, B. Po nyakoi vaprosi za usavarshenstvane na uredбата na protsedurata po mediatsia v Republika Bulgaria. – V: Razvitie na savremennoto pravo – mezhdu ustanovenite traditsii i zhelanata badeshta realnost. V. Tarnovo, UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“), 2023, с. 159 – 179; Димитрова, Д. Въвеждане на задължителна съдебна медиация в България и добри европейски практики. (Dimitrova, D. Vavezhdane na zadalzhitelna sadebna mediatsia v Bulgaria i dobri evropeyski praktiki) – De Jure, 2023, № 2, с. 234 – 248.

носно развитието на академичния състав и относно авторските права от голяма част от членовете на академичния състав.

Изложеното показва, че се идентифицират редица некоректни практики при научните публикации в съавторство, което логично води до спорове между съавторите. За техния значително по-голям брой от този, отчетен в отговорите на анкетата, може да се съди и по цитираните указания на НАЦИД. Там изрично се посочва, че „за монографиите с повече от един автор следва да е налице задължително разделителен протокол между авторите“, „а в разделителния протокол задължително следва да се съдържат данни за самостоятелен брой страници на отделните автори, а не принос или проценти“. Това задължително изискване за наличие на разделителен протокол между съавторите на колективни монографии е изрично уредено в т. 5 от забележките към Приложение към чл. 1а, ал. 1 от ППЗРАСРБ. Фактът, че 15 години след приемането на ЗРАСБР и ППЗРАСРБ се налага НАЦИД да изпраща такива указания до висшите училища, говори за сериозни проблеми с прилагането на законодателството за развитието на академичния състав и наличието на редица порочни практики при оценяването от научните журита на представените в процедурите за научни степени и академични длъжности публикации, особено когато са в съавторство.

6. Некоректните практики при научни публикации в съавторство в светлината на академичната етика

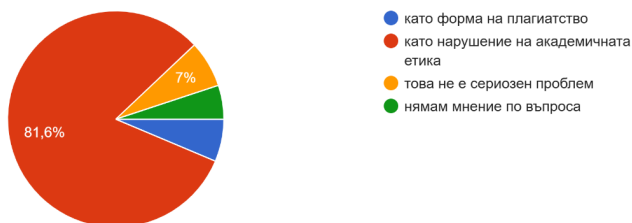
Посочването като съавтор на лице, което няма реален принос за съвместната публикация и пропускането да се посочи като съавтор лице, което има съществено участие при написването на колективния труд, са едни от най-често срещаните проблеми между съавторите. Предвид това интерес за настоящото изследване представлява следващият въпрос в анкетното проучване – „Как определяте пропускането на името на съавтор или добавянето като автор на лице, което няма действителен принос към съвместната публикация?“.

Болинството от отзовалите се на анкетата (81,6%) определят тези некоректни практики като нарушение на академичната етика. Причината за това вероятно е, че плагиатството обикновено се разбира като дословно копиране на текста на чужд научен труд и представянето му за собствен, докато в разглеждания случай по-

скоро се касае за неетично поведение спрямо съавторите. Почти поравно са университетските преподаватели, които считат това за форма на плагиатство (6,3%), тези, за които това не е сериозен проблем (7%) и тези, които нямат мнение по въпроса (5,1%).

Как определяте пропускането на името на съавтор или добавянето като автор на лице, което няма действителен принос към съвместната публикация:

158 отговора

Фиг. 6. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

Това поражда логичния въпрос – какво представлява академичната етика? Сам по себе си отговорът би могъл да бъде предмет на отделно научно изследване. Тук само ще посочим, че академичната етика е част от общото понятие за етика (съвкупност от норми и правила на поведение²⁶) и от по-широкото понятие за професионална етика.

Професионалната етика се определя като система от морални принципи, норми и правила, които очертават общата рамка на поведение в дадена професия, с цел съхраняване на ценността на тази професия и полезността ѝ за обществото²⁷. Съответно академичната етика следва да се разбира като система от основни цен-

²⁶ Буров, С., В. Бонджолова, М. Илиева, П. Пехливанова. Съвременен тълковен речник на българския език. В. Търново, Gaberoff (Burov, S., V. Bondzholova, M. Ilieva, P. Pehlivanova. Savremenen talkoven rechnik na balgarskia ezik. V. Tarnovo, Gaberoff), 1999, с. 200.

²⁷ Димитрова, Д. Въпросът за правната природа на кодексите за професионална етика на магистрати и съдебни служители. – Норма (Dimitrova, D. Vaprosat za pravната priroda na kodeksite za profesionalna etika na magistrati i sadebni sluzhiteli. – Norma), 2024, № 9, с. 5 – 34.

ности, които споделят лицата, включени в цялата академичната общност, а не само лицата, заемащи академични длъжности. Академичният състав трябва да се отличава от академичната общност, която обхваща членовете на академичния състав, студентите, докторантите и специализантите (чл. 19, ал. 2 от ЗВО), т.е. „академична общност“ е по-широко понятие, което включва в себе си и академичния състав²⁸.

Затова в етичните кодекси на висшите училища се посочва, че те са приложими спрямо служителите, работниците и обучаваните²⁹. Етичните кодекси определят моралните стандарти – ценности и принципи, които са приложими и трябва да са водещи за университетските преподаватели, служителите в администрацията и обучаваните лица (студенти и докторанти) в ежеднезната им работа и поведение. В етичните кодекси на висшите училища са залегнали принципи като справедливост, почтеност, независимост и безпристрастност, политически неутралитет, лоялност и съпричастност към основните цели на университета, сътрудничество и конструктивност, уважение и коректност, професионално поведение, **недопускане на плагиатство и недостоверност на представените научни данни**. Тоест плагиатството в научните публикации е един от видовете нарушения на академичната етика. Трябва да се има предвид, че между плагиатството в научните трудове (академичното плагиатство) и престъплението плагиатство по чл. 173, ал. 1 от Наказателния кодекс има както прилики, така и съществени разлики, съответно различни са и правните последици при тяхното установяване³⁰.

²⁸ **Стайков, И.** Относно заемането на академичната длъжност „асистент“ по действащото законодателство. – В: Световната криза и България – правни аспекти. Национална научна конференция, София, 6 декември 2010 г. УИ „Стопанство“, С. (Staykov, I. Otnosno zaemaneto na akademichnata dlazhnost „asistent“ po deystvashtoto zakonodatelstvo. – V: Svetovната криза i Bulgaria – pravni aspekti. Natsionalna nauchna konferentsia, Sofia, 6 dekemvri 2010 g. UI „Stopanstvo“, S.), 2011, с. 70 – 80.

²⁹ Например Етичен кодекс на Икономически университет – Варна (<https://www.ue-varna.bg/bg>).

³⁰ ЗАПСП и НК уреждат общото понятие за плагиатство, правната уредба на неговия подвид академичното плагиатство се съдържа в ЗРАСРБ. Налице е известно припокриване на описанието за плагиатство в законовото определение по § 1, т. 7 от ДР на

В основата на плагиатството стои представянето на чужд интелектуален труд за свой. Съгласно § 1, т. 7 от Допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ – „плагиатство“ е представяне за собствени на трудове, които изцяло или частично са написани или създадени от друго, или използването на публикувани от друго научни резултати без позоваване или цитиране в процедурите за придобиване на научни степени или за заемане на академични длъжности“. Академичната етика (и в частност научната етика) изисква коректно цитиране на източниците на информация, както и спазване на основните принципи при създаване и защита на интелектуална собственост.

Освен директната форма на плагиатство (дословно копиране на чужд научен труд и представянето му за свой), не са рядкост и други порочни практики, които също могат да се разглеждат като

ЗРАСРБ със състава на престъплението по чл. 173, ал. 1 от НК. И в двата случая на плагиатство се касае за представянето на чужд интелектуален труд, изцяло или частично написан или създаден от друго, за свой. Но особеното при академичното плагиатство, освен специфичния субект на деянието (лице, заемащо академична длъжност или докторант), е и това, че при него обектът на плагиатство не обхваща всички произведения на науката, литературата или изкуството, а е стеснен само до два алтернативно определени обекта: 1) научни трудове, които са изцяло или частично написани или създадени от друго; или 2) публикувани от друго научни резултати. Друга важна специфична особеност на академичното плагиатство е, че чужди интелектуални резултати се използват при публикуване на научни трудове и в процедури за академично развитие, а не за някакви други цели. В чл. 31, ал. 7 от ЗРАСРБ е уредено, че при наличие на плагиатство в дисертационните трудове и представените за оценяване публикации или недостоверност на представените научни данни министърът на образованието и науката издава заповед за прекратяване на съответната процедура. Ако е доказано наличие на плагиатство, нормата на чл. 35, ал. 4 от ЗРАСРБ е императивна – ректорът на висшето училище или ръководителят на научната организация е длъжен да упражни предвидените правомощия за прекратяване на трудовото правоотношение за заеманата академична длъжност и за отнемане придобитата научна степен в едномесечен срок от уведомяването си за акта за установяване на плагиатство в научните трудове, както и да уведоми МОН за предприетите действия. Повече вж. *Димитрова-Марковска, Д.* Плагиатството като основание за освобождаване от академична длъжност. – В: Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право. Том 16. Актуални проблеми на прекратяването на индивидуалното трудово правоотношение: доклади от научна конференция, 4 декември 2024 г. С., УИ „Св. Климент Охридски“ (Dimitrova-Markovska, D. Plagiatstvoto kao osnovanie za osvobodzhdavane ot akademichna dlazhnost. – V: Aktualni problemi na trudovoto i osiguritelno pravo. Tom 16. Aktualni problemi na prekratyavaneto na individualnoto trudovo pravootnoshenie: dokladi ot nauchna konferentsia, 4 dekemvri 2024 g. S., UI „Sv. Kliment Ohridski“), 2025, c. 173 – 184.

гранични форми на плагиатство – например посочване като съавтор на лице, което няма съществен принос за научната публикация или перифразирание на текстове на други автори, или компилация между чужди и собствени произведения и др. п. В тези случаи плагиатството е по-трудно доказуемо. При публикациите в съавторство, когато не е приложен разделителен протокол, се предполага, че отделните автори имат равностоен принос, дори това да не е така в действителност³¹.

На въпроса „Как оценявате правната уредба относно плагиатството?“ повече от половината от анкетираните лица (60,8%) отговарят, че не са добре запознати с нея. Близко една четвърт от университетските преподаватели (23,4%) считат, че нормативната уредба не дава на авторите необходимата защита. Най-малък е дялът (15,8%) на респондентите, които дават положителна оценка на законодателството относно плагиатството.

Как оценявате правната уредба относно плагиатството:

158 отговора

Фиг. 7. „Публикации в съавторство“

Източник: собствено анкетно проучване

Получените резултати показват, че от една страна, университетските преподаватели масово не проявяват интерес да се запознаят със законодателството относно плагиатството, съответно и не предприемат никакви мерки да защитят авторските си права, когато те са нарушени. От друга страна, тези, които са добре запознати с нормативната уредба относно плагиатството, ѝ дават в повечето случаи негативна оценка. Вероятно затова много универ-

³¹ Пак там.

ситетски преподаватели са обезкуражени да предприемат действия за защита на авторските си права. Тази комбинация от масово непознаване на законодателството, съчетана с недоверие към правната система, създава благоприятна почва за некоректни практики при научни публикации в съавторство.

Публикациите в съавторство са благодатна възможност за недобросъвестни колеги да злоупотребяват със своето по-високо положение в академичната и служебната йерархия. За съжаление, трудно е да се установи и докаже наличие на плагиатство в случаите, когато е посочено като съавтор лице, което няма реален принос за съвместната публикация или е пропуснато да се посочи като съавтор лице, което има съществено участие при написването на колективния труд. Затова не е лесна и борбата с това негативно явление. То обаче създава напрежение в професионалните отношения между членовете на академичния състав, а когато тези проблеми станат обществено достояние, това уронва много сериозно имиджа на академичната общност.

7. Заключение

След проведения анализ на нормативната уредба и обсъждане на резултатите от анкетното проучване могат да се направят следните по-важни изводи и обобщения, както и да се предложат възможни решения за преодоляване на некоректните практики при научни публикации в съавторство:

Първо, националната правна уредба не регламентира определен начин за обозначаване имената на авторите на научни публикации или учебна литература. Най-логично е името на автора/ авторите да се посочи едновременно върху корицата и на главната страница на книгата (била тя колективна монография или университетски учебник/ учебно помагало). Не е достатъчно имената на авторите да бъдат изписани само в издателското каре. Това води до анонимизиране на произведението.

Второ, чрез проведеното анкетно проучване се идентифицират редица некоректни практики при научните публикации в съавторство. Посочването като съавтор на лице, което няма реален принос за съвместната публикация, и пропускането да се посочи като съавтор лице, което има съществено участие при написването на ко-

лективния труд, са едни от най-често срещаните проблеми, възникващи между съавторите. Тези действия не са директна форма на плагиатство и такова в този случай е значително по-трудно да се установи и докаже. Тези некоректни практики при всички случаи са нарушение на академичната етика, но липсват нормативно уредени правни последици за неспазването на нейните принципи.

Трето, при произведенията на науката има един специфичен за тях вид използване – като наукометричен показател за покриване на минималните национални изисквания в процедури за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Затова по отношение на колективните монографии, учебници и учебни помагала следва да е налице задължително разделителен протокол между съавторите, тъй като при тях се касае за делимо съавторство. За другите научни публикации националната правна уредба относно развитието на академичния състав не предвижда такива изисквания. При тях се касае за неделимо съавторство, а в общия случай точките, които се присъждат за доклади, статии, студии, се делят на броя на авторите. Въпреки това няма нормативна пречка и при тези научни публикации, ако са писани в съавторство, да се посочи в самия текст като бележка под линия кои са авторите на отделните части или дори да се изготви отделно разделителен протокол (особено за по-големите произведения, каквито са студиите). Така съавторът с по-голям принос ще повиши своя имидж сред академичната общност, което ще благоприятства неговото академично развитие.

Четвърто, настоящото изследване, от една страна, ще осветли неразглеждани досега въпроси в юридическата литература и ще обогати правната доктрина. От друга страна, ще бъде полезно в практически аспект за членовете на академичния състав с оглед превенция на некоректните практики при научни публикации в съавторство. Публикуването в съавторство е широко разпространено сред академичния състав. Близко 90% от университетските преподаватели посочват, че са разработвали и публикували в съавторство учебна литература и/или научни публикации. Тези резултати са показател, че това са значими обществени отношения. Апелираме поставените въпроси и направените изводи да бъдат взети под внимание и да послужат за усъвършенстване на правната регулация при нейни бъдещи изменения.